

toelichting bij
de video

katholicisme

Bethlehem, Geboortekerk

Korte inleiding over het katholicisme

Het katholicisme is ontstaan aan het begin van onze jaartelling. In het jaar nul werd in het plaatsje Bethlehem in het toenmalige Israël een kind geboren als zoon van God: **Jezus, later Christus** genaamd. Hij ontwikkelde zich als een leermeester die aanschopte tegen schijnheilig gedrag van de toenmalige joodse geestelijken. Hij bekocht dit uiteindelijk met zijn dood, maar overwon die dood en leefde nog korte tijd op de aarde. Zijn belangrijkste boodschap aan de mensheid is dat de dood niet het einde betekent, maar het begin van **eeuwig leven** bij God, Zijn Vader.

In de loop der jaren kreeg Jezus steeds meer volgelingen. Voordat Hij de wereld verliet en opsteeg naar de hemel (wat gevierd wordt op **Hemelvaartsdag**), gaf Hij hen de opdracht Zijn boodschap onder de mensen te verspreiden. Twaalf van Zijn belangrijkste leerlingen worden **apostelen** genoemd. Zijn leerlingen verspreidden zich over de toen bekende wereld en verkondigden overal de boodschap van Jezus. Inmiddels telt de rooms-katholieke kerk wereldwijd meer dan miljarden gelovigen. Vier leerlingen schreven hun ervaringen op. Deze boeken worden de **Evangelien** van het nieuwe testament genoemd en zijn opgenomen in het belangrijkste boek van het christendom: de **Bijbel**.

Aanvankelijk werden **christenen**, zoals volgelingen van Jezus genoemd worden, vrijwel overal vervolgd. Vooral in Rome waar het centrum van deze beweging was gevestigd. Toen de Romeinse keizer Constantijn zich bekeerde tot het christendom werd dit de officiële godsdienst van het Romeinse Rijk. Vandaar de benaming **rooms-katholiek**. De belangrijkste apostel was **Petrus**. Hij vestigde zich in Rome en was de eerste kerkleider, ook wel **Paus** genoemd. De kerk is nog steeds in Rome gevestigd (in een eigen staat: het **Vaticaan** genaamd) en sinds Petrus zijn er onafgebroken honderden pausen geweest als zijn opvolger. De huidige paus heet **Franciscus**.

De katholieke kerk is hiërarchisch georganiseerd. Naast de paus kent de kerk **kardinalen, bisschoppen en priesters**. Deze zijn allen verplicht ongehuwd, het zogenaamde celibaat. In sommige gebieden in de wereld is er een tekort aan priesters. Deze plekken worden dan opgevuld door deskundige leken.

In de film worden beelden getoond die bij veel mensen herinneringen zullen oproepen. Een aantal wordt hieronder uitgelicht en van een korte toelichting voorzien.

Kaarsen

Het opsteken van een kaars is een vertrouwde gewoonte bij katholieken. Meestal gaat het opsteken samen met een kort gebed. Veel katholieke kerken kennen, tot op de dag van vandaag, zogenaamde **devotieplekken** waar men een kaars kan opsteken. De film begint met een beeld van brandende kaarsen op zo'n plek. Vaak is dat de Mariakapel die overdag open is. Waarom een kaars? Als **symbool van het licht**, als het leven donker is. Maar ook: het gebed blijft achter op die heilige plek als je zelf weer verder gaat.

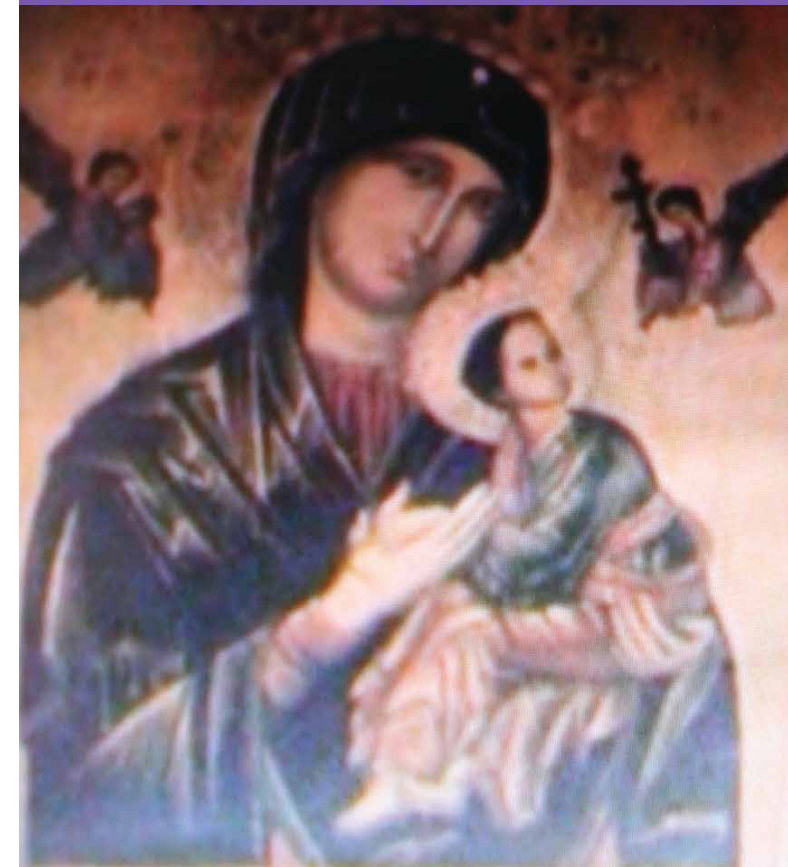

1

De moeder van Jezus en heiligen

Maria wordt vereerd als de **moeder van Jezus**. Daarnaast kent de katholieke kerk veel andere **heiligen**. Dat zijn mensen die geleefd hebben zoals Jezus dat van mensen vraagt. In de film zie je afbeeldingen van een aantal heiligen. Zij worden door de paus heilig verklaard en daarmee ten voorbeeld gesteld aan de gelovigen. Veel katholieken worden naar een heilige of naar meerdere heiligen vernoemd. Soms heeft men in huis een afbeelding of beeld van de heilige waarnaar men vernoemd is. Vraag maar eens naar de voornamen van je cliënt. Op afbeelding 1 zie je een **Mariabeeld** dat bij veel katholieken in huis te vinden is. Haar beeltenis wordt vaak getooid met kaarsjes en bloemen om gebeden via haar kracht bij te zetten. Wellicht ook bij jouw cliënt?

In een **Mariakapel** die je in iedere kerk wel vindt, prijkt vaak een icoon met de afbeelding van Maria. Bijvoorbeeld de icoon die je ziet op afbeelding 2. Deze iconen zijn afkomstig uit de Byzantijnse of de Russisch orthodoxe kerk.

2

3

Geloofsopvoeding

Geloof werd met de paplepel ingegeven. Iedere katholiek is een vat vol herinneringen aan lesmaterialen, platen, boeken en verhalen. Op afbeelding 3 zie je een prentenboek. Het geloofsbeeld dat katholieken hebben, stamt vaak uit hun prille jeugd. Een strenge God, een God die ons overal in de gaten hield of een God die onze fouten onthield? Of liet de opvoeding van je cliënt juist blijde en liefdevolle herinneringen achter?

Op afbeelding 4 zie je enkele kinderen 'misje spelen'. Dit was een favoriete bezigheid waarin kinderen thuis de Heilige Mis naspeelden. De benodigde attributen waren te koop in 'goede katholieke speelgoedwinkels'.

4

Het geloof werd geleerd in vraag en antwoord. Dat gebeurde met behulp van de Catechismus, waarvan je een voorbeeld ziet op afbeelding 5. De vragen werden op school overhoord, maar of je daarmee ook het geloof niet alleen van buiten maar 'van binnen' leerde? Veel antwoorden herinnert men zich tot op hoge leeftijd. Stel je cliënt maar eens de vraag: Waarvoor zijn wij op aarde? Tien tegen één dat het antwoord luidt: 'Wij zijn op aarde om God te dienen en daardoor hier en in het hiernamaals gelukkig te zijn'.

5

Katholiek: thuis en op school

Het geloof doortrekt het hele leven. Je bent katholiek in de kerk, maar ook thuis en op school. **Schoolplaten** zoals er één is afgebeeld op afbeelding 6 helpen je dat onthouden. Deze platen brengen je voortdurende keuze in beeld: doe ik goed of doe ik kwaad? Ze laten zien dat de gelegenheid tot zonde overal schuilt: in de koektrommel of in de broertjes en zusjes die je aardig moet bejegenen. Op elke straathoek en vooral in de kerk. Je mocht in de kerk immers niet kletsen, je **eerbiedig** gedragen met gevouwen handjes en gesloten ogen. De film toont een aantal van deze (zeer gedateerde) platen. De school was, veel meer dan nu, een verlengstuk van de kerk. Kinderen kregen onderwijs op rooms-katholieke scholen. Het godsdienstonderricht hoorde daar onlosmakelijk bij. De priester (vaak '**pastoor**' genoemd) en de **kapelaan** (een hulp priester) waren als leerkracht aanwezig op deze scholen.

7

Sacramenten

Tijdens Zijn leven heeft Jezus een aantal zogenaamde **sacramenten** ingesteld. Dat zijn heilige handelingen, zoals de doop en het huwelijk. Eén van die sacramenten is de **biecht**; het sacrament waarin Jezus beloofde dat God zonden zou vergeven als je ze opbiecht en oprecht spijt betuigt.

Heel het dagelijkse leven was doortrokken van tradities, verplichtingen en opdrachten. De biecht was er daar één van. Wekelijks of maandelijks in schoolverband of alleen naar de kerk gaan en voor de priester knielen in de **biechtstoel** om je zonden te belijden. Op afbeelding 7 zie zo'n biechtstoel. Daar hoorde dan wel voor velen een opgelucht gevoel bij: nu ben ik weer zondevrij want zoals Jezus heeft beloofd, heeft God me alles vergeven. In de jaren zestig raakte de biecht in onbruik. Je cliënt zal ongetwijfeld de vaste rijtjes zonden kennen die hij of zij als kind heeft opgezegd in de biechtstoel: 'Ik heb gejoek', 'Ik heb uit de koektrommel gejat', 'Ik heb doktertje gespeeld'. Niet zelden zijn deze rijtjes de dragers van frustraties tot op hoge leeftijd.

De laatste sacramenten

Ernstig zieke mensen die hun levenseinde zien naderen, ontvangen de laatste sacramenten. Deze worden ook wel **Ziekenzalving of Heilig Oliesel** genoemd. De zieke krijgt gelegenheid om nog één keer te biechten en samen te bidden. De priester zal op het voorhoofd van de zieke een kruisje maken met **gewijde olie**. Eenzelfde kruisje kreeg de zieke bij zijn doop. Bij de ziekenzalving is vaak familie aanwezig, behalve bij het biechtgedeelte. Dan is de zieke alleen met de priester. Vraag je cliënt of deze het op prijs stelt de ziekenzalving te ontvangen. Of overleg met de familie. In de drukte om goede zorg te verlenen wordt dit nog weleens vergeten terwijl het voor de zieke zeer belangrijk is! Hou er rekening mee dat het tijd kost een priester te vinden door het sterk geslonken aantal priesters. Tegenwoordig wordt dit sacrament ook in groepsverband bediend.

De Heilige Mis

Voor Zijn dood at Jezus nog eenmaal met zijn leerlingen; het zogenaamde **Laatste Avondmaal**. Hij deelde brood en wijn met Zijn leerlingen en gaf hen de opdracht dit met elkaar te blijven doen als nagedachtenis aan Hem. Hij beloofde dat Hij daarbij aanwezig zou zijn in de gedaante van het brood en de wijn. Dit ritueel wordt tot op de dag van vandaag gevierd door katholieken met een priester als voorganger en wordt de **Heilige Mis** genoemd. Kerkbezoek, elke zondag of zelfs elke dag, hoorde bij het levensritme van een katholiek. Net zoals eten en drinken. De kerk was een ruimte die ontzag inboezemde. Het ritueel van de Heilige Mis speelde zich af ver weg, voor in de kerk. De taal verstond men niet want er werd **Latijn** (de oude taal van de Romeinen) gesproken. Sinds de jaren zestig wordt doorgaans de landstaal gesproken. Toppunt was een Heilige Mis met drie priesters of zoals men zei '**met drie heren**' (zie afbeelding 8).

De Heilige Mis thuis

Ouderen hechten zeer aan het bijwonen van een mis, ook al is men niet meer in staat om naar de kerk te gaan. **Het is daarom belangrijk te weten dat iedere zondagmorgen om 10.30 op NPO2 een mis wordt uitgezonden.** Je cliënt zal het zeer waarderen als je hem in staat stelt deze mis te volgen! Op Eerste Paasdag en op Eerste Kerstdag wordt een toespraak van de paus rechtstreeks uitgezonden, waarna de pauselijke zegen **Urbi et Orbi** (voor de stad Rome en de wereld) wordt gegeven.

Alle katholieke **parochies** (kerkgemeenschappen) bieden de mogelijkheid aan zieken en ouderen om **thuis de Communie te ontvangen**. Wellicht is je cliënt zich daarvan onvoldoende bewust. Vraag daarom of men van deze mogelijkheid gebruik wil maken.

Consecratie en Communie

Het hoogtepunt van een mis is de zogenaamde Consecratie. Dat is het moment waarop de heilige woorden worden gesproken over het brood en de wijn. Het brood en de wijn worden met groot ontzag omgeven. Het zijn immers de dragers van het leven, het lichaam en het bloed, van Jezus. Zoals je in de film ziet, is het stil in de kerk. Er klinkt een bel als brood en wijn worden opgeheven en getoond, zoals op afbeelding 9. Veel oudere katholieken zullen even een **kruisteken** maken en een stil gebed zeggen. Daarna deelt de priester het brood en de wijn met de gelovigen. Van deze zogenaamde **Communie** zijn beelden in de film te zien. Tot 1962 mochten katholieken niet eten of drinken vóór de communie uit eerbied voor dit heilige gebeuren. Geen druppel water zelfs mocht worden gedronken.

10

Roomse blijheid

Het katholieke geloof stond bekend als een blij geloof. Ouderen zullen intense herinneringen hebben aan uitbundige **processies**. Dat zijn grote optochten waarin het geloof zichtbaar werd megedragen. Centraal stond het brood dat in de heilige mis was geconsacreerd, de zogenaamde **Heilige Hostie**. Een Hostie werd megedragen in een **monstrans**; een prachtig versierd gouden voorwerp waarin achter een glaasje de Heilige Hostie zichtbaar was. Op afbeelding 10 zie je een monstrans.

Ter opluistering van een processie waren meisjes vaak in witte kleding gestoken en werden **'bruidjes'** genoemd. De fanfare, plaatselijke verenigingen, misdienaars (jongens die mogen helpen bij rituelen) met kaarsen en wierook waren bij een processie ook van de partij. Verenigingen die meeliepen, droegen vaak een **vaandel** mee. Op afbeelding 11 zie je zo'n vaandel.

De monstrans werd door de pastoor gedragen onder een **baldakijn**; een fraai bewerkte lap stof die op vier stokken werd gedragen door bestuurders van de kerk. Deze bestuurders, ook wel **kerkmeesters** genoemd, waren gekleed in statig zwart en droegen witte handschoenen. Op afbeelding 12 zie je een processie.

11

12

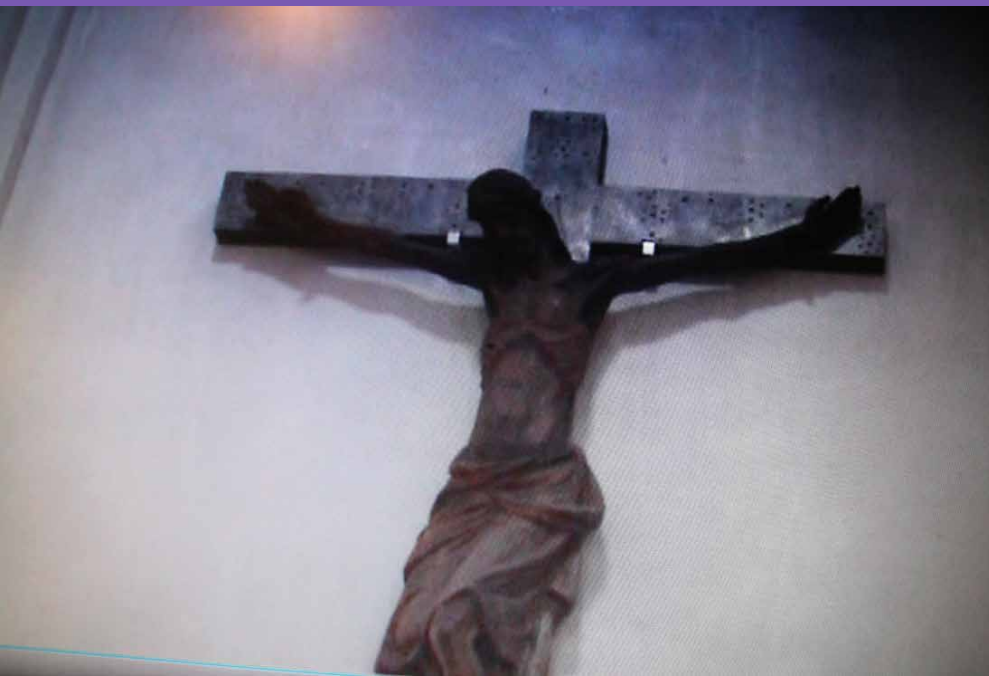
Een processie liep men vaak met een rondje om de kerk of een door de gemeente goedgekeurde route. Na afloop kwam men aan bij een zogenaamd 'rustaltaar'; een prachtig bewerkte tafel, vaak van steen waarop in de kerk het ritueel van de heilige mis werd gevierd. Daar ontvingen de gelovigen ter afsluiting de zegen met de monstrans.

Rozenkrans

Veel ouderen zullen een 'rozenkrans' bezitten. Op afbeelding 13 zie je er één. Dit is een hulpmiddel bij het bidden. Alle godsdiensten kennen wel het 'mantragebed'. Het eindeloos herhalen van woorden, teksten of klanken die degene die bidt helpt om in een gewijde sfeer te raken. Ouderen zijn vaak zeer gehecht aan het bidden met de rozenkrans, maar ook aan het voorwerp zelf. Soms is een rozenkrans een herinnering die men kreeg van de ouders, bijvoorbeeld toen men op jeugdige leeftijd de eerste keer de Heilige Hostie mocht ontvangen (de eerste Communie).

Stoor een cliënt die de rozenkrans aan het bidden is zo weinig mogelijk. Behandel de rozenkrans met eerbied en noem het bijvoorbeeld geen 'mooie ketting'. Het is een gewijde voorwerp, dat wil zeggen dat een priester daarover een zegen heeft uitgesproken. Je cliënt zal het kunnen waarderen als je weet dat iets een rozenkrans is en als je informeert welke herinneringen daaraan verbonden zijn. Het gebed dat men het meest bidt met een rozenkrans is het 'Wees gegroet Maria'. Een kort gebed tot Maria, de moeder van Jezus. Dit gebed is vaak het laatste gebed dat ouderen zich kunnen herinneren. Als men de rozenkrans volledig bidt, zegt men dit gebed vijftig keer; bij iedere kraal een keer. Elke keer dat men alle kralen van de rozenkrans biddend door de handen heeft laten gaan, heeft men een 'rozenhoedje' gebeden.

14

Kruisbeeld

Jezus stierf een gruwelijke dood aan een houten kruis. Veel katholieken zullen daarom een **kruisbeeld** in huis hebben met daarop een beeld van de gekruisigde Jezus. Het kruisbeeld hangt op een prominente plek. De dood en de opstanding uit de dood van Jezus worden gevierd met **Pasen**. Op afbeelding 14 zie je een kruisbeeld.

De zondag voor Pasen wordt **Palmpasen** gevierd. Dit herinnert aan de glorieuze intocht van Jezus in Jeruzalem vlak voor Zijn dood. Hij werd toen uitbundig ontvangen en toegewuifd met palmtakken. Ter herinnering hieraan worden tijdens een mis op Palmpasen takken van een buxus gewijd. Gelovigen nemen zo'n **palmtakje** mee naar huis en steken deze achter een kruisbeeld. Grote kans dat je cliënt zo'n palmtakje heeft.

Pasen is het belangrijkste kerkelijke feest voor katholieken; een '**hoogfeest**'. Het kent een lange voorbereidingstijd van zes weken. In deze zes weken wordt gevast. Men leeft sober en onthoudt zich van uitbundige maaltijden en feesten. Voor het begin van het **vasten** beleeft men nog enkele uitbundige dagen, wat wij nu **carnaval** noemen. Het vasten begint op '**Aswoensdag**'. Dan worden de buxustakken van vorig jaar verbrand. Van de as ontvangen gelovigen een '**askruisje**' op het voorhoofd, als teken van nederigheid en zondigheid.

15

Wijwater

Water speelt een belangrijke rol in het katholieke geloof. Bij **de doop** wordt een kind besprenkeld met water dat door een priester is gewijd, het **wijwater** genoemd. Tijdens een heilige mis werden de gelovigen besprenkeld met dit wijwater. Bij een begrafenis wordt de kist van de overledene ook besprenkeld. Wie een kerk binnenkomt of verlaat maakt **een kruisje met wijwater** zeggende: 'In de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest'. Je bent er tenslotte niet zomaar. Veel katholieken hadden zelf wijwater in huis in een **wijwaterbakje**. Wellicht heeft je cliënt er één hangen? Wijwater kon bij veel katholieke kerken op gezette tijden worden gehaald. Op afbeelding 15 zie je een wijwatervat.

Kerststal

Met Kerstmis vieren alle christenen **de geboorte van Christus** in het jaar nul. Het huis wordt dan prachtig versierd. Naast de kerstboom hebben veel katholieken een **kerststal** in huis. Je ziet er één op afbeelding 16. Deze verbeeldt de geboorteplek van Christus in een stal in Bethlehem. Hart van het verhaal is het 'Kindje Jezus' die je ziet op afbeelding 17. Een verhaal dat iedereen nog steeds vertedert en doet dromen van vrede op aarde.

16

17

Heilig Hart beeld

Katholieken hadden vaak een **beeld van Christus** in hun huiskamer. Wellicht heeft je cliënt er één? Het beeld toont Christus met zijn hart. Op afbeelding 18 zie zo'n beeld. Het beeld wil zeggen dat wie een leven leidt zoals Hij, een leven leidt van liefde met hart voor de mensen en de wereld. Zo'n leven leidt niet enkel tot de dood, maar tot nieuw eeuwig leven.

Bij een Heilig Hart beeld wordt vaak een kaarsje aangestoken of staat een lampje in de vorm van een kruis. De plek van het beeld is een **gebedsplek** die met eerbied moet worden behandeld.

Colofon

SPRAKELOOS GEVOEL

Zevendelig audiovisueel project
van Stichting Else, Bunnik,
www.stichting-else.nl
uitgevoerd door Commissie
Spiritualiteit in de Zorg

Tekst Katholicisme:

Adri Verweij/Gerard Krijnen

Redactie:

Gerard Krijnen

Vormgeving:

Drukkerij Libertas, Utrecht

www.libertas.nl

© Bunnik, oktober 2014

Wilt u iets uit deze toelichting
gebruiken? Dat kan, maar graag
wel met bronvermelding!

